

8. Molchanov V. I. Vremja i soznanie. Kritika fenomenologicheskoy filosofii [Elektronnyj resurs] / V. I. Molchanov. – Rezhim dostupa: <http://www.ruthenia.ru/logos/personalia/molchanov/zb.htm>

9. Razinov Ju. A. Ponjatje kategorii i jekzistenciala v filosofii M. Hajdeggera / Ju. A. Razinov // Vestnik Samarskogo gosudarstvennogo universiteta. – 1999. – №1 (11). – S.57–67.

10. Glebkin V. Ritual v sovetskoj kul'ture / V. Glebkin. – M., 1998. – 168 s.

11. Garifullin R. Fabrika samoubijstv ili nepredskazuemaja psihologija shahidov [Elektronnyj resurs] / R. Garifuddin. – Rezhim dostupa: <http://www.apn.ru/publications/article468.htm>

12. Daren'ska T. V. Ekzistencial samotnosti jak predmet hudozhn'oi' refleksii [Elektronnyj resurs] / T. V. Daren'ska. – Rezhim dostupa: <http://www.kollegiya.iatp.org.ua/text/samotnist.htm>

13. Dacjuk S. Velikaja putanica strukturalizma [Elektronnyj resurs] / S. Dacjuk. – Rezhim dostupa: <http://www.uis.kiev.ua/~xyz/structuralism.html>

14. Kopylova S. V. Ekzistencialy ljuds'kogo buttja: avtoref. dys. ... kand. filos. nauk / S. V. Kopylova. – Zaporizhzhja: Zaporiz'kij nacional'nyj universytet, 2008. – 19 s.

15. Kopylova S. V. Semantika ekzistencialiv ljuds'kogo buttja: pidhody do tumachennja // Kul'turologichnyj visnyk: Naukovo-teoretychnyj shhorichnyj Nyzhn'oi' Naddniprjanshyny. – Zaporizhzhja: Prosvita, 2007. – S.163–167.

16. Letunovskij V. V. Jekzistencial'nyj analiz: istorija, teorija i metodologija praktiki. Dis. ... kand. psihol. nauk. – M.: MGU im. M. V. Lomonosova, 2001. – 239 s.

17. Leshhev S. V. Tozhdestvo v formal'noj kommunikologii [Elektronnyj resurs] / S. V. Leshhev. – Rezhim dostupa: <http://library.mephi.ru/data/scientific-sessions/2002/6/405.html>

18. Malinov A. Modal'naja metafizika [Elektronnyj resurs] / A. Malinov. – Rezhim dostupa: http://anthropology.ru/ru/texts//malinov/metares01_06.html

19. Omarbekova S. V. Ljubov' kak jekzistencial chelovecheskogo bytija: Monografija / S. V. Omarbekova. – Nizhnevartovsk: Izd-vo Nizhnevart. gumanit. un-ta, 2012. – 130 s.

20. Ostrovskij E. V. Rynok svernutyh oshhushhenij [Elektronnyj resurs] / E. V. Ostrovskij. – Rezhim dostupa: <http://www.zovv.ru/lxl/reklinok.htm>

21. Pavlov A. P. Priroda komunikativnogo porjadka [Elektronnyj resurs] / A. P. Pavlov. – Rezhim dostupa: <http://res.krasu.ru/paradigma/2/2.htm>

22. Petrov N. Nachala sodержatel'noj logiki [Elektronnyj resurs] / N. Petrov. – Rezhim dostupa: http://nounivers.narod.ru/pub/logic_c.htm

23. Hamitov N. Filosofija odinochestva. Odinochestvo zhenskoe i muzhskoe / N. V. Hamitov. – Kiev: «Nika-Centr», 2001. – 153 s.

24. Sharovskaja A. V. Social'nye problemy v jekzistencial'noj filosofii / A. V. Sharovskaja // Izvestija PGPU im. V. G. Belinskogo. – 2009. – №11 (15). – S.17–18.

25. Jarchenko D. R. Smert' kak meta- / jekzistencial // Gumanitarnye nauchnye issledovanija. – 2014. – №7. [Elektronnyj resurs] / D. R. Jarchenko. – Rezhim dostupa: <http://human.snauka.ru/2014/07/7011>

26. Hajdegger M. Bytie i vremja / Martin Hajdegger. Per. s nem. V. V. Bibihina. – M.: Ad marginem, 1997. – 452 s.

27. Sartr Zh.–P. Bytie i nichto: Opyt fenomenologicheskoy ontologii / Zh.–P. Sartr. Per. s fr., predisl., primech. V. I. Koljadko. – M.: Respublika, 2000. – 639 s.

Gorbenko K. P., graduate student,
Donetsk National University named after Vasyl Stus
(Ukraine, Vinnitsa), sharm02@ukr.net

Concept of existential in the historical and philosophical, social and philosophical discourses

The article is dedicated to clarification of the content of the «existential» concept, which appeared in a phenomenological ontology of M. Heidegger, but has been widely known in the modern social philosophy, anthropology, psychology, political science, and semantics. Accordingly, there are historical and philosophical and socio-philosophical discourses regarding the definition of the «existential» concept. There are values and special examples that help to reveal its essence and to enter the existential in the system of the philosophical terms.

Keywords: Existential, existential discourse, ontology, phenomenology, existentialism, M. Heidegger, J. P. Sartre, and social existential.

* * *

УДК 316.351

Гапченко О. В.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри філософії і політології,
Хмельницький національний університет
(Україна, Хмельницький), garshenkoov@ukr.net

ПАТРИОТИЗМ ВИЩЕ ЗА ВІРУ. ФОРМУВАННЯ ІДЕАЛУ ЛЮДИНИ В УКРАЇНСЬКІЙ СВІДОМОСТІ (ДРУГА ПОЛОВИНА XVI – ПЕРША ПОЛОВИНА XVII СТ.)

Проаналізовано, що дух патріотизму був органічним у контексті формування ідеалу української людини, а усвідомлення значущості формування патріотичних почуттів стало однією з визначальних тенденцій української гуманістичної філософії другої половини XVI – першої половини XVII ст. Патріотизм постає складовою частиною виховання громадянина, українця.

У добу Відродження патріотизм набуває загалом національного характеру, а «весь комплекс моральної філософії і громадянського гуманізму, який включав і соціально-політичні ідеї, був чітко орієнтований на виховання патріотизму та суспільної активності людей». Особливістю виявів патріотизму в Україні було те, що тут поєднувались в єдине ціле національний, полісний і конфесійний патріотизм, переплітаючись у свідомості та відображуючись у поетичній, літературній, філософській творчості.

Слід наголосити, що оспівані українськими гуманістами патріотизм, любов до вітчизни, відданість їй, прагнення служити її інтересам підносились до рівня найбільших громадянських чеснот.

Ключові слова: патріотизм, громадянський гуманізм, ідентичність, героїзм, ідеал.

Існування й поступ української спільноти на різних етапах культурно-історичного розвитку пов'язані з процесом формування особистості, наділеної яскравими індивідуальними рисами, національною свідомістю, патріотизмом. Виховання особистості передбачає орієнтацію на певний зразок, ідеал, що був сформований в процесі розвитку української філософської культури. Особливого значення для української спільноти такий ідеал набуває тоді, коли відчувається гостра потреба в ньому. Передусім це характерно для тих історичних періодів, коли український етнос боровся за своє національне існування, незалежність, культурну ідентичність.

Зміст ідеалу героїчної особистості значною мірою залежить від стану суспільної свідомості, поширеної в суспільстві системи цінностей, духовних пріоритетів, різного роду психологічних стереотипів. Свій відбиток накладає також й історична ситуація, що формує значною мірою саму людину й визначає можливості людської діяльності.

Специфічних виявів і значущості набуває створений українською свідомістю ідеал героїчної особистості в другій половині XVI – першій половині XVII ст. – у період культурно-національного відродження, боротьби українського народу за свою духовність, національну ідентичність і збереження основ української культури. Поштовхом до цього стало підписання у 1596 році Берестейської Унії, різке посилення латино-польського впливу й пов'язана з цим необхідність захисту й підтримки православної віри та православної церкви. Силою, що втілювала лідерські якості, брала на себе функції захисту православ'я, була носієм мужності, відваги й героїзму, виступало в XVI–XVII ст. українське козацтво. Саме воно стало об'єктом звеличення і уславлення в творчості видатних представників української культури XVI–XVII ст. і прикладом, на який орієнтувалася національна філософія в окресленні підходів до процесу виховання людини.

У дусі гуманістичного ставлення до людини в ній виділяються риси, які вирізняли її від інших.

Це передусім, яскраво виражений індивідуалізм, що проявлялося у високій оцінці активної діяльності, особистої доблесті, непересічних здібностей, військових талантів. Фокусування уваги на індивідуальних, особистісних характеристиках людини в українському філософському дискурсі в цілому відповідало загальноєвропейським тенденціям розвитку ренесансної культури. В. Литвинов у цьому зв'язку відзначає, що на відміну від жорсткої ієрархічної структури феодального суспільства, в якій індивід не посідав самостійного місця, а його права й обов'язки визначались, головним чином, станом, причому належністю і традицією, яка це освячувала, гуманісти Відродження (Піко делла Мірандола, М. Фічіно, Л. Валла, М. Кузанський) проголошують звільнення людини від усяких обов'язків стосовно анонімного «цілого» і висувають ідеал цілісної, всебічно розвинутої особистості [3, с. 95].

Звісно, специфіка духовно-культурного розвитку України, починаючи з часів Київської Русі, домінування візантійсько-православної традиції у розумінні людини накладало суттєвий відбиток на процес творення людського ідеалу в українській свідомості. Однак під впливом ренесансних ідей і гуманістично-реформаційного світогляду в українській філософській думці другої половини XVI – першої половини XVII ст. поступово утверджується погляд на людину як особистість, якій притаманні індивідуальні якості і яка усвідомлює власну винятковість і неповторність.

Зацікавленість людською особистістю яскраво проявляється в літературі XVI–XVII ст. Прикладом цього постають факти оспівування героїчної особистості в численних епіграмах і панегіриках, а також поширення такого суто ренесансного явища (в західноєвропейському розумінні), як відхід від анонімності й підкреслювання власного авторства того чи іншого твору.

Багатьом творам українських поетів і письменників притаманний автобіографізм, що, безперечно, підкреслює індивідуально-особистісне бачення себе і свого оточення, а також усвідомлення своєї значущості. Загалом у гуманістичній творчості цього періоду поширеним є вияв протесту проти анонімності, безликі, проти приниження людини й людської гідності. Можна констатувати, що в українській свідомості другої половини XVI – першої половини XVII ст. поступово утверджується ренесансно-гуманістичний ідеал людини, яка силою свого духу і тіла здатна змінювати себе і світ.

Ставлення до людини як до яскравої особистості, з непересічними якостями, видатними характеристиками передбачало її розуміння як активного суб'єкта дії. Високо оцінювалась активна праця й дії у справі оборони віри і прав українського народу (К. Транквіліон-Старовецький, Л. Зизаній, Д. Наливайко, К. Сакович). Гідними усіякої похвали вважались ті видатні люди, які уміли і себе, і інших боронити. К. Сакович і Х. Євлевич оспівували військову звитягу захисників вітчизни.

За переконанням українських мислителів, людина повинна утверджувати власні цноти і добродетель, використовувати природний розум і кмітливість. Утверджувалась, таким чином, ренесансно-гуманістична в своїй основі думка про спроможність людини своїми

силами, завдяки добродетельності, розуму, доблесті піднятися до рівня Бога, досягти земного безсмертя.

«Героїчне благородство», «лицарські чесноти», «блискучі здібності», «знаки лицарської сили», славу, мужність, шляхетність, щедрість видатних історичних осіб оспівують також К. Сакович, С. Почаський, Д. Наливайко. Особливо цінилась гідність людини, яка проявляється у здатності людини творити свій внутрішній світ, удосконалювати себе і належним чином реагувати на перипетії зовнішнього світу, з повагою ставитися до себе і до свого оточення, у вмінні ставити перед собою мету і досягати її.

Почуття людської гідності, самоповага розглядаються як якості, що належать особистості без врахування її статків, багатства, належності до того чи іншого щабля в суспільній ієрархії. Тема утвердження людської гідності в літературі кінця XVI – першої половини XVII ст. свідчить про стійкі тенденції формування гуманістичного мислення в Україні.

Зразком втілення яскравих індивідуальних та особистісних характеристик людини в XVII ст. стає українське козацтво. Як відомо, на час Національно-визвольної війни українського народу під проводом Богдана Хмельницького відбувався найвищий сплеск розвитку всіх виявів українського життя. Ця подія вирішальним чином вплинула на духовність українського етносу, стала причиною суттєвої переоцінки людини та цілей людської діяльності. Апологетика козацтва започатковується «Протестацією» видатного українського діяча православної церкви Йова Борецького [3]. К. Сакович вихваляв доблесть запорозького козацтва і відомого «трудою і працею» гетьмана П. Конашевича-Сагайдачного, що не шкодував власного життя у боротьбі з ворогами.

Високі думки про козаків висловлював анонімний автор «Epicedion», який дякував долі, що є на Дніпрі потужний оборонці України – козаки [6, с. 20].

Отже, через призму завдань боротьби за національне визволення і за православному віру переломлювався не лише комплекс соціальних та політичних ідеалів тогочасного українського суспільства, але й образ нової людини – універсального, самостійного, витривалого вояка, людини активної, мужньої, лицарської поведінки та високих моральних і патріотичних цінностей. Причому такій людині часто були притаманні суперечливі, загадкові, навіть взаємовиключні характеристики.

Людина виступає, передусім, носієм нової системи моральних цінностей. Слід відзначити, що вони не зводяться лише до християнського смирення. Зразком для багатьох людей цього часу був Олександр Македонський, що підкоряв світ. Не відкидалася, а навпаки, стверджувалася цінність діяльного життя. Зокрема, відомого українського гуманіста Х. Євлевича обурює те, що нащадки славних колись русичів, зневажаючи освіту й смиренно схиляються перед ударами долі, втративши свою великокнязівську спадщину. Український мислитель вважав, що нові школи мають виховати тисячі Македонських – добре освічених і войовничих настроєних юнаків, готових стати до залізних лав борців за національне відродження [2, с. 252].

Слід зазначити, що вже в XVII ст. традиційна християнська мораль багатьох не задовольняла, коли йшлося про нову людину. Дуже часто благородні

концепції християнських моралістів ігнорувалися заради конкретних життєвих інтересів і політичної діяльності. Тому патріотизм ставився незрівнянно вище за віру.

Співзвучним цілям національної філософії була орієнтація на ті цінності в людині, що свідчили про вагу і значущість військової справи. Чесноти військової людини – військова майстерність, відвага, вірність, взаємодопомога на полі бою важили в буремне XVII ст. дуже багато. Ратна служба проти ворогів і невірних вважалась найбільшою заслугою перед протектором – польським королем чи московським царем. Військове протистояння з «ворогами Святого Хреста» козаки вважали своїм обов'язком чи покликанням. При цьому в свідомості козацтва міцно закріпилась ціннісна установка на захист православної віри. Формувався таким чином ідеал сильної, переважно мілітарної особистості, а самі козаки поставали втіленням лицарського ідеалу краси та сили. В свідомості української спільноти козацтво виступає захисником слов'янського населення і носієм лицарських якостей. Тому козаків називали «січовим рицарством», «товариством». Козаки й самі усвідомлювали себе чимось на зразок рицарської спільноти, тобто об'єднанням військових людей з притаманними лише їм моральними і військовими чеснотами. Причому рицарями називали не лише озброєний люд в XVI–XVII ст., а й конкретних особистостей – Петра Конашевича-Сагайдачного, Богдана Хмельницького та ін.

Як лицарські характеризувалися також заняття, дії та вчинки козаків. Служіння козаків своєму народові та Вітчизні називалося «вірною рицарською службою», «послугами рицарськими». Як справжніх лицарів сприймали козаків й іноземні володарі, що свідчило про високий рівень їх оцінки не лише в українській, але і в європейській свідомості й визнання їхнього окремого статусу в суспільстві. Недаремно екзотичних воїнів з Дніпра в Європі нерідко називали «дніпровськими малійцями».

У характеристиці ідеалу героїчної особистості (що, власне, збігається з образом українського козака) виділяються такі ознаки, як побратимство, рівність, демократизм. Українською філософією козацької доби формулюється також морально-етичний кодекс поведінки українського воїнства – високий соціальний статус свободи, мужності, війни, відданості товариству і навпаки, низький соціальний статус мирної праці, спокійного життя. Високо підносяться також такі цінності, як козацькі вольності, відвага, побратимство, демократизм, аскетизм у житті, релігійність, мужність, відданість військовому товариству. Досить специфічним є ставлення українського козацтва до жінки, проте безперечним завжди залишався культ Покрови.

Є всі підстави стверджувати, що уявлення про силу і войовничість козаків та ідеал сильної особистості в українській свідомості XVII ст. відповідали ренесансному культу сильної людини, не байдужої до земних утіх і активної в суспільному житті. Водночас увага зверталася на тип військового та суспільного діяча, який здатний був згуртувати людей для боротьби за національну незалежність.

Загалом українському життю XVI–XVII ст. (на відміну від російської ортодоксальної православної ідеології з її культом смиренності відстороненої від

життя людини), був ближчий тип активної людини, героя, лицаря. Українська література й українська філософська культура цього часу буквально пронизана культом рицарства. Козак – це тип героя-подвижника, що виник у народній свідомості під впливом подій і настроїв буремної епохи. На думку сучасного українського дослідника А. Макарова, стосовно цього часу можна говорити про процеси «марсіалізації», мілітаризації української поезії XVII ст. – основним її мотивом стала жорстокість, войовничість українського козацтва та його ватажків [4, с. 119].

Однак незважаючи на те, що марсіанізм панував в українській культурі досить довго, а тип сильної військової людини був досить привабливим для української філософської думки, в XVII ст. оформляється духовна опозиція йому, відбуваються зміни в уявленнях про основні життєві цінності. А в очах поетів XVIII ст. війна вже не є такою благородною й великою справою, якою була вона для багатьох його попередників. У XVIII ст. ідеал лицаря, героя, що втілювало козацтво, вичерпав себе. В українській філософській традиції закріплюється традиційна християнська ідея безконфліктного, миролюбного самовизначення людини в світі.

Як підкреслюють українські дослідники, у добу Відродження патріотизм набуває загальнонаціонального характеру, а «весь комплекс моральної філософії і громадянського гуманізму, який включав і соціально-політичні ідеї, був чітко орієнтований на виховання патріотизму та суспільної активності людей» [5, с. 312]. Особливістю виявив патріотизму в Україні було те, що тут поєднувались в єдине ціле національний, полісний і конфесійний патріотизм, переплітаючись у свідомості та відображуючись у поетичній, літературній, педагогічній творчості.

Таким чином, дух патріотизму був органічним у контексті формування ідеалу української людини, а усвідомлення значущості формування патріотичних почуттів стало однією з визначальних тенденцій української гуманістичної філософії другої половини XVI – першої половини XVII ст. Патріотизм постає складовою частиною виховання громадянина, українця.

Слід наголосити, що оспівані українськими гуманістами патріотизм, любов до вітчизни, відданість їй, прагнення служити її інтересам відносились до рівня найбільших громадянських чеснот. По суті темі патріотизму присвячені твори: «Роксоланія» С. Кленовича (1584), «Дніпрові камени» І. Домбровського (1619), «Вірш на жалостний погреб Сагайдачного» К. Саковича, «Острозька війна» С. Пекаліда, «Тренос» М. Смотрицького (1610), «Розмисел про народ український» Я. Гербура Щасного.

Важливо підкреслити, що ознакою особистої мужності й патріотичних почуттів визнавалось у творах українських авторів також співчуття до захоплених українців в чужоземний полон (М. Пашковський, С. Пекалід, І. Домбровський, М. Стрийковський). З великою повагою і любов'ю говориться про князів і можновладців, які докладали зусилля до визволення бранців. За приклад ставилися князі К. Острозький, М. Вишневецький, гетьман П. Конашевич-Сагайдачний, польський гетьман Я. Тарновський, барський староста Б. Претвіч, король Сигізмунд Август та ін.

Антитезою героїці патріотизму й любові до власного народу протистоїть, на думку українських мислителів, відступництво від своєї Батьківщини, свого народу і своєї віри, зневага національних цінностей, зрада еліти. Відступництво своїх синів – це катастрофа для України (М. Смотрицький). Х. Євлевич у «Лабіринті» писав: «Давно з доріг ви збились, втопаних дідами. Стали вже до Вітчизни мало не задами» [2, с. 258]. Проте найбільшою небезпекою були постійні набіги татар. Справжнім лихом вважалася Берестейська унія, що посяла незгоду в суспільстві.

Можна стверджувати, що звернення поглядів до свого історичного минулого, вшанування, звеличення своїх князів, які своїми діями робили славу Україні, відкривали шлях до формування культу історичної пам'яті. Суттєвим наслідком формування такого культу пам'яті було виховання патріотизму в українців. Так, І. Домбровський нагадує сучасникам про славу України – Руси, яку не змогли здолати ні Рим, ні Туреччина і подає докладну історію України. Київ для нього – це духовний центр, навколо якого об'єднувались українські землі. На його думку, немає ні причини, ні сили, які б могли перешкодити відродити державність русів–українців і підняти з руїн Київ [1, с. 200–225].

Отже, героїзація особистості, возвеличення яскравих індивідуальних якостей і доблестей людини мало велике значення для виховання почуттів патріотизму й становлення засад гуманістичної філософії в Україні другої половини XVI – першої половини XVII ст. Головними цінностями, які утверджувались українською філософською думкою цього часу, були стійкі моральні чесноти людини, християнськість, розумність, висока освіченість, а також героїзм, відвага, відданість своїй Вітчизні, самопожертва в ім'я високих цілей. Об'єктивно й необхідно визнавалась потреба формування національної свідомості й патріотизму. Дотримання принципів високої громадянськості, діяльності на благо суспільства й Вітчизни, зміст основних ціннісних орієнтацій особистості – це чинники, що обумовлювали становлення національно орієнтованої філософії, закладали основи виховання українця–громадянина і визначали індивідуальний стиль життя особистості.

Список використаних джерел

1. Домбровський І. Дніпрові камені / І. Домбровський // Українські гуманісти епохи Відродження: Антологія: У 2–х ч. / відп. ред. В. М. Нічик. – Ч.2 / Х. Євлевич. – К.: Наукова думка; вид. С. Павличко «Основи», 1995. – С.200–225.
2. Євлевич Х. Лабіринт / Х. Євлевич // Українські гуманісти епохи Відродження: Антологія: У 2–х ч. / відп. ред. В. М. Нічик. – Ч.2. – К.: Наукова думка; вид. С. Павличко «Основи», 1995. – С.250–266.
3. Литвинов В. Д. Ренесансний гуманізм в Україні. Ідеї гуманізму епохи Відродження в українській філософії XVI – початку XVII ст. / В. Д. Литвинов. – К.: Вид. С. Павличко «Основи», 2000. – 472 с.
4. Макаров А. Світло українського бароко. – К.: Мистецтво, 1994. – 228 с.
5. Нічик В. М., Литвинов В. Д., Стратій Я. М. Гуманістичні і реформатійні ідеї на Україні / В. М. Нічик, В. Д. Литвинов, Я. М. Стратій. – К.: Наукова думка, 1991. – 382 с.
6. Українські гуманісти епохи Відродження: Антологія: в 2–х ч. / відп. ред. В. М. Нічик. – К.: Наукова думка; вид. С. Павличко «Основи», 1995. – Ч.2. – 1995. – 431 с.

References

1. Dombrovskiy I. Dniprovi kameny / I. Dombrovskiy // Ukraini humanisty epokhy Vidrozhennia: Antolohiia: U 2–kh ch. / vidp. red. V. M. Nychyk. – Ch.2 / Kh. Ievleaych. – K.: Naukova dumka; vyd. S. Pavlychko «Osnovy», 1995. – S.200–225.
2. Yevlevych Kh. Labirynt / Kh. Yevlevych // Ukraini humanisty epokhy Vidrozhennia: Antolohiia: U 2–kh ch. / vidp. red. V. M. Nychyk. – Ch.2. – K.: Naukova dumka; vyd. S. Pavlychko «Osnovy», 1995. – S.250–266.
3. Lytvynov V. D. Renesansnyi humanizm v Ukraini. Idei humanizmu epokhy Vidrozhennia v ukraini filozofii XVI – pochatku XVII st. / V. D. Lytvynov. – K.: Vyd. S. Pavlychko «Osnovy», 2000. – 472 s.
4. Makarov A. Svitlo ukrainskoho baroko. – K.: Mystetstvo, 1994. – 228 s.
5. Nychyk V. M., Lytvynov V. D., Stratii Ya. M. Humanistychni i reformatsiini ideii na Ukraini / V. M. Nychyk, V. D. Lytvynov, Ya. M. Stratii. – K.: Naukova dumka, 1991. – 382 s.
6. Ukraini humanisty epokhy Vidrozhennia: Antolohiia: v 2–kh ch. / vidp. red. V. M. Nychyk. – K.: Naukova dumka; vyd. S. Pavlychko «Osnovy», 1995. – Ch.2. – 1995. – 431 s.

Gapchenko E. V., candidate in pedagogical sciences, associate professor of department of philosophy and political science of the Khmelnytsk national university (Ukraine, Khmelnytskyi), gapchenkoov@ukr.net

Patriotism is higher than faith. Forming of ideal of man in Ukrainian consciousness (second half XVI is the first half of the XVII item)

It is analysed, that a public spirit was organic in the context of forming of ideal of the Ukrainian man, and the awareness of meaningfulness of forming of patriotic senses became one of determining tendencies of Ukrainian humanism philosophy of the second half XVI – the first half of the XVII item Patriotism appears component part of education of citizen, Ukrainian.

In time of Revival patriotism acquires national character, and «all complex of moral philosophy and civil humanism, which included socio-political ideas, was expressly oriented to education of patriotism and public activity of people». The feature of displays of patriotism in Ukraine was that were here combined in the unique unit national, policy and confessional patriotism, interlacing in consciousness and represented in poetic, literary, philosophical creation.

It follows to mark that glorified the Ukrainian humanists patriotism, love to fatherland, devotion to it, aspirations to serve its interests overpeered to the level of most civil virtues.

Keywords: patriotism, civic humanism, identity, hero, heroism, ideal.

* * *

УДК 111.852:27–585

Царенок А. В., кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та культурології, Чернігівський національний педагогічний університет ім. Т. Г. Шевченка (Україна, Чернігів), kafedra-philosophy@yandex.ru

ВІЗАНТІЙСЬКИЙ АСКЕТИЗМ ЯК ПРЕДМЕТ ІСТОРИКО–ЕСТЕТИЧНИХ СТУДІЙ

Метою статті постає стилізований розгляд історіографії проблеми аскетизму й аналіз окремих методологічних принципів дослідження візантійської аскетичної естетики.

Методи. Вдаючись до використання загальнонаукових методів узагальнення та систематизації, а також герменевтичного методу студіювання культурних традицій, автор прагне розкрити значення поняття «аскетизм», визначити основні ознаки візантійської аскетичної культури і, водночас, указати на необхідність внесення важливих змін до методологічного базису сучасної історико–естетичної візантології.

Основні висновки. В статті ведеться мова про недоцільність розгляду візантійської естетики аскетизму як складової виключно чернечої культури та як доктрини, що не є тотожною патристичній естетці. Автор наголошує на існуванні у Візантії єдиного в своїх сутнісних основах теолого–естетичного вчення, яке правомірно ідентифікувати як патристичну або як аскетичну естетику.

Ключові слова: естетика аскетизму, патристична естетика, історико–естетична візантологія, візантійська культура, аскетизм.

Актуальність дослідження визначається необхідністю подальшого осмислення вітчизняних культурних традицій з історико–естетичної точки зору. При цьому